

MESTO I UOLGA INSTITUTA ZA MLEKARSTVO, BEOGRAD U MLEKARSKOJ INDUSTRIJI JUGOSLAVIJE*

Mihajlo OSTOJIĆ, dipl. inž., Institut za mlekarstvo, Beograd

Uvod

Vlada FNRJ na predlog Saveta za narodno zdravlje i socijalnu politiku osnovala je Institut za mlekarstvo 29. 11. 1952. godine, sa zadatkom da radi na unapređenju mlekarstva. Rešenje o osnivanju Instituta potpisao je lično predsednik vlade FNRJ, maršal Jugoslavije Josip Broz Tito, na što je kolektiv Instituta veoma ponosan. Inače, 1952. godina se može smatrati začetkom savremene mlekarke industrije Jugoslavije. Tada su pušteni u rad savremeni mlekariski objekti u Beogradu, Zagrebu, Novom Sadu i Skoplju (Poponjac i Rukavina, 1953).

Krajem 1958. godine Institut je useljen u današnju zgradu, koja je tada bila opremljena najsavremenijim laboratorijima i odgovarajućom opremom.

1960. godine na predlog Saveznog saveta za naučni rad Institut je uveden u registar naučnih ustanova.

Decentralizacijom »državnih« ustanova Institut »gubi« savezni značaj i 1962. godine SIV pravo osnivača prenosi na Saveznu privrednu komoru, a ova 1973. na Poslovno udruženje mlekarke industrije Jugoslavije »Mlekosim«. Time Institut dobija svoju pravu ulogu, da živi i radi za mlekarску industriju Jugoslavije.

Razvoj Instituta za mlekarstvo

U svom posleratnom razvoju sve do današnjih dana u Jugoslaviji je promenjen celokupni socijalni, ekonomski i kulturni razvoj nauke. Mi smo prošli skoro sve razvojne etape kroz koje su razvijene zemlje prolazile vekovima: industrijalizacija, urbanizacija, tehnološka, socijalna i obrazovna revolucija. Takav intenzivan društveno-ekonomski razvoj bio je praćen i nizom problema: nepovoljna struktura privrede, siromaštvo sirovinskih i energetskih potencijala, a samim tim i velika zavisnost od uvoza. Ovo se odrazilo na tokove materijalne proizvodnje, razvoj tehnologije i predstavljalo veliki izazov razvojnoj i naučnoj politici (Grupa autora, 1980).

U takvim uslovima rođen je Institut za mlekarstvo koji je u sopstvenom razvoju prošao kroz tri osnovna perioda:

— U prvim godinama rada imao je prvenstveno prosvetiteljsku ulogu naučno-saznajne i naučno-obrazovne prirode. Organizovano je više stručnih tečajeva, uglavnom za visoko-školske kadrove (Sabadoš, 1956). Ostali zadaci su bili u »izvršenju praktičnih i naučnih radova u cilju poboljšanja mleka i mlečnih proizvoda, proučavanje tehnike izrade domaćih i stranih sireva« (Štular, 1953) i dr.

— U drugoj fazi razvoja, u periodu ekonomskih i tehnoloških reformi i postepenih promena političkog sistema ostvarivan je proces odvajanja Instituta od financiranja, planiranja i usmeravanja od strane državnih organa. To je

* Referat održan na XX Seminaru za mljekarsku industriju, 10–12. 2. 1982, u Zagrebu

dovelo do menjanja programske usmerenosti nauke u mlekarstvu. Istraživanja su se sve više orijentisala prema primenjenim i razvojnim, a naučni potencijal je korišćen više kao selektor pri uvozu stranog primenljivog znanja, kao i tehnologije, a samo delomično kao domaći »tvorac« primenjene nauke (primer UNICEF program i sl.).

— Sredinom sedamdesetih godina (posle ZUR-a) počela je treća faza razvoja, kada je i počelo jačanje programskog i samoupravnog povezivanja Instituta i mlekarske industrije, sve više deleći ekonomski rizik i uspešnosti primene sopstvenih rezultata. Pod uticajem mlekarske industrije utvrđuju se programi naučnog rada. Time se razvija sopstveni potencijal i učestvuje u kreiranju naučne politike planskim dogovaranjem na duže periode.

Nosioci realizacije naučne politike su naučni i stručni radnici Instituta. Od svog osnivanja do današnjih dana Institut je imao 39 inženjera, 5 magistara i 7 doktora nauka različitih profila. Oni su timski i pojedinačno bili i ostali stvaraoci novih znanja. Cirkulacija saznanja i rezultata rada su uvek bili usmereni ka stvaralaštvu, posebno u mlekarstvu gde su i praktično proveravani i primenjivani. U ovom periodu Institut je bio nosilac i realizator više Saveznih, Republičkih i Regionalnih projekata, problema i tema iz oblasti obrade mleka, fizičko-hemijskih, mikrobioloških i higijenskih problema, kao i u domenu savremenih tehnoloških i ekonomskih pitanja vezanih za razvoj mlekarstva uopšte.

Finansiranje naučnoistraživačkog rada

Donošenjem novog Ustava i Zakona o udruženom radu stvorene su osnovne pretpostavke za izgradnju stabilnog, dugoročno-usmerenog i stimulativnog sistema finansiranja razvoja nauke.

Osnovno načelo finansiranja Instituta je da radnici u naučnoj organizaciji udruženog rada stiču dohodak iz ukupnog prihoda koji Institut stvori slobodnom razmenom rada neposredno sa mlekarskom industrijom ili preko republičkih i regionalnih zajednica nauke. Visina dohotka je srazmerna doprinosu koji istraživači rezultatima svoga rada daju stvaranju nove vrednosti u materijalnoj proizvodnji. Sve je više uočljiva društvena tendencija smanjivanja prihoda iz društvenih fondova za nauku koje Institut nadoknađuje prvenstveno u saradnji sa privrednim organizacijama. U traženju novih puteva finansiranja sopstvenog razvoja ponekad se javljaju odstupanja od bavljenja naukom kroz porast učešća prihoda od privrede i uzgrednih delatnosti (ambalaža, stočna hrana, konditorska industrija itd.).

Ovakve tendencije smanjivanja sredstava iz fondova nauke imaju i dobre i loše osobine. Dobro je, jer iznuđuje povezivanje nauke i materijalne proizvodnje, a loše je, što može imati negativne posledice na dugoročnu politiku razvoja naučnoistraživačkog rada.

Budući pravci razvoja instituta

Kao relativno mala zemlja, sa dosta kratkom industrijskom i tehnološkom tradicijom, nedovoljno razvijenom naučnom delatnošću i na duži rok ograničenim mogućnostima ulaganja u njen razvoj (bilo u srednjeročnoj ili u dugoročnoj razvojnoj orijentaciji), mi se moramo služiti rezultatima naučne delatnosti celog sveta.

Mlekarska se nauka relativno kasno uključila u svetske tehnološke tokove, što je dovelo našu mlekarsku privredu u nepovoljan položaj. Industrijski razvijene zemlje, prodajom licenci, davanjem restriktivnih uslova, ograničenja tržišta, ponudom često zastarele tehnologije vezane za određeni tip opreme su praktično diktirale razvoj našeg mlekarstva. U celini gledano, tako je stvorena tehnološka i ekonomska zavisnost naše mlekarske industrije od inostranstva, što je istovremeno usporavalo razvoj naše tehnologije i razvojno-istraživačke delatnosti.

Takvi uslovi su doveli do toga da je Institut imao vidnih oscilacija u svom radu, što se odrazilo kroz osipanje naučnog kadra, nemogućnosti zamene dotrajale opreme i sužavanja istraživačkih mogućnosti. Kako mi kao zemlja u celini i dalje nemamo dovoljno sredstava i resursa za kompleksno rešavanje svih tehnoloških problema i dalje ćemo biti upućeni na širenje tehnološke saradnje sa inostranstvom. Međutim, sada se sve više identifikuju tehnološke celine (Institut za mlekarstvo, instituti na poljoprivrednim i tehnološkim fakultetima i dr.), u kojima prevladavaju sopstveni tehnološki potencijali i autohtona tehnološka rešenja sa kojima je naša mlekarska industrija konkurentna i van granica naše zemlje.

U Institutu za mlekarstvo se pokušava poslednjih godina da formira sistem za prikupljanje i razmenu informacija i saradnje o naučnim istraživanjima, kadrovima, publicistici, finansiranju naučnog rada i ostalim elementima naučne infrastrukture. I ovde su finansijske mogućnosti limitirajući faktor koji ipak ne zaustavlja, već samo usporava realizaciju istog. Tako Institut za mlekarstvo i njegovi naučnoistraživački radnici objavljuju rezultate svog rada u časopisima iz stočarske i mlekarske delatnosti, organizuju seminare sa aktuelnom problematikom, često i uz učešće stranih naučnih radnika. Takođe se dosta radi i na organizovanju grupnih ili individualnih studijskih boravaka i specijalizacija, kako za naučne radnike, tako i za stručne radnike mlekarske industrije Jugoslavije. Osnovno načelo kojim se i Institut za mlekarstvo u ovoj oblasti služi je da »nauka ne poznaje nacionalne granice« i da bi rezultati naučnog istraživanja trebalo da budu vlasništvo svih nas koji će služiti ostvarenju boljeg i humanijeg života za sve.

Literatura

- Grupa autora (1980): Naučna politika i naučnoistraživačka delatnost. Jugoslavenski pregled br. 7—8.
- PAVLIČIĆ, D. (1956): **Mlekarstvo** 6, (7—8)
- POPONJAC, L. (1953): Međunarodni dečji fond UNICEF i njegova delatnost u Jugoslaviji, rad, Beograd
- RUKAVINA, L. (1953): **Mlekarstvo** 3, (1)
- RUKAVINA, L. (1953): Međunarodni dečji fond UNICEF i njegova pomoć u izgradnji mlekarske industrije u Jugoslaviji, Rad, Beograd
- SABADOŠ, D. (1956): **Mlekarstvo** 6, (7—8)
- STULAR, J. (1953): **Mlekarstvo** 3, (4).